

Hvordan lytter du og dine elever?

Elever i gymnasiet bruger en stor del af skoletiden på at lytte. Bliver de mere bevidste om, hvordan de lytter, kan lytningen blive mere konstruktiv og i mindre grad føre elevernes tanker på afveje, forklarer den svenske lytteforsker **Kent Adelmann**.

Af **Mikkel Kamp**

Hør nu efter! En kæmpestor del af indlæringen i gymnasiet foregår gennem ørerne. Derfor er det afgørende, at eleverne lytter til læreren og hinanden. Det ved de fleste, men hvordan skal de lytte, hvad sker der, når de lytter, og hvordan kan forskellige måder at lytte på påvirke indlæringen?

Det ved knap så mange, men svenske Kent Adelmann har forsket i emnet de seneste 20 år, så han er værd at lytte til.

"I hverdagen lytter vi mere, end vi taler, og vi taler mere, end vi læser og skriver til sammen. Selv i en mere dialogisk undervisningsform lytter eleverne meget mere, end de taler. Alligevel er der i både forskningen og på uddannelserne meget større fokus på at læse og skrive end på det mundtlige – og i forhold til den mundtlige del er der størst fokus på at tale. Det sker, selvom lytningen >

"Forskellige lyttesituationer på forskellige kommunikations-niveauer kræver forskellige lyttekompetencer, så man kan tilpasse sin lytning til forskellige stemmer fra forskellige faglige arenaer."

Kent Adelman

er lige så vigtig for talen, som læsningen er for skrivning," siger Kent Adelman.

Når vi lytter, har vi et tidsmæssigt forspring i forhold til folk, der taler. Vi bruger det dog langt fra altid på den mest konstruktive måde.

Inspiration til at lære at lytte

"Det er vigtigt, at man ikke tror, at det bare handler om at lære nogle teknikker. Man kan sammenligne med at læse. Ligesom der er forskel på at læse for at lære og at læse for at lære at læse, er der også forskel på at lytte for at lære og at lære sig at lytte. Man kan for eksempel træne eleverne i at blive bevidste om, hvordan de lytter, ved at lade dem observere og lytte til andre, der ikke ved, at de bliver observeret. Det er en god didaktisk indgang, hvis man vil skærpe opmærksomheden i forhold til at lytte. Jeg vil selvfølgelig ikke opfordre mine studerende til at gøre noget moralsk tvivlsomt. De skal optræde etisk korrekt og være varsomme med det, de hører. Men det sker jo hele tiden, at vi hører noget, andre siger. Det sker i køen til bussen i toget, på gangen på gymnasiet osv., og der er værdifulde sprogidaktiske muligheder i det. Du kan vælge at dirigere og rette din opmærksomhed, så du lytter opmærksomt og interesseret. Du kan også vælge at flytte opmærksomheden til noget andet eller nøjes med at lytte sporadisk eller ikke lytte overhovedet. Det vigtige er at være meget opmærksom på, hvordan man lytter."

Kent Adelman

"Den lyttende elev kan bearbejde verbal information tre til fire gange hurtigere end den normale talehastighed. Det tidsoverskud kan udnyttes på mange måder, hvoraf nogle ikke er særligt produktive. Vi kan lade tankerne flyve eller bilde os ind, at vi ved, hvad den anden vil sige, og dermed ikke høre helt efter. Som effektive og konstruktive lyttere kan vi derimod bruge overskuddet af tid til at bruge forskellige lyttestrategier som at repetere, summere op, lytte efter mønstre eller efter, hvad der bliver sagt mellem linjerne, og forberede spørgsmål," forklarer Kent Adelman.

For at nuancere forståelsen af lytningen deler han den op i mindst seks måder at lytte på:

→ Diskriminerende lytning

Handler om at udskille det væsentlige mellem forskellige lydmæssige og visuelle indtryk. Gennem den diskriminerende lytning opfatter vi for eksempel forskellige stemninger i klasserummet. Når vi lytter diskriminerende, lægger vi også mærke til udtale, dialekter og nonverbale handlinger som gestik og ansigtsudtryk. Denne form er en forudsætning for de andre måder at lytte på.

→ Forståelseslytning

En stor del af undervisningen i gymnasiet er baseret på denne type lytning. Forståelseslytning handler blandt andet om at spørge, gentage og bekræfte. Når vi stiller relevante og opklarende spørgsmål, når vi opsummerer for at undgå forhastede konklusioner, og når vi lytter efter og bekræfter den talendes underliggende følelser, så udøver vi effektiv forståelseslytning. At forstå handler

ikke om, at man skal mene eller føle det samme som den talende, men netop om at forstå.

→ Kritisk lytning

Gennem opmærksom diskriminerende lytning og lydhør forståelseslytning får lytteren mulighed for at positionere sig på forskellige måder. En af måderne er som kritisk lyttende. Den effektive kritisk lyttende forsøger at forstå, hvilken interesse eller kompetence den talende har. Den kritiske lytter undersøger også argumenternes holdbarhed og relevans og forsøger at lade være med at lade sig rive med af et følelsesladet sprog. Dermed kan man forberede en passende respons.

→ Empatisk lytning

Den empatiske lytning handler om at kunne se bort fra sine egne behov og interesser og forsøge at forstå en andens persons problem ud fra hendes perspektiv. Som lytter skal man forsøge at genskabe den andens verden med tanker og følelser og opleve den som sin egen. Men det er ikke nok. Man skal også kommunikere, at man gør det, både verbalt og nonverbalt. Lytteren fungerer på den måde som en væg, den talende kan spille bold op ad, og giver støttende respons, som gør det lettere for den anden at beholde ansvaret for sit problem og gerne selv finde løsninger på det.

→ Værdsættende lytning

Den værdsættende lytning finder sted, når vi finder glæde og nydelse i at interagere socialt, og er baseret på lytterens evne til indlevelse. I dagligdagen foregår

det i vores normale sociale omgang, når vi taler fortroligt med vores nære, og når vi småsnakker og udveksler erfaringer på jobbet. Her lytter vi ikke for at være empatiske eller kritiske, men for at udvikle sociale bånd og relationer

→ Identificerende lytning

Denne type lytning bliver brugt i relationer, hvor der er kærlighed, forelskelse, venskab og idoldyrkelse. Her udtrykker vi vores inderste følelser både verbalt og nonverbalt.

Undervis i lytning

Selvom det kan virke forholdsvis simpelt at lytte, begår vi alle sammen jævnligt en række fejl, som gør vores udbytte mindre, end det kunne have været.

"Det er for eksempel, når vi ikke lytter til alt, hvad den anden siger, eller når man bruger sin lytning som en bro til at fortælle noget, man selv har oplevet. Vi kan også positionere os selv som en, der lytter kritisk, uden at vi har et klart billede af, hvad den anden forklarer. Endelig kan det også være svært at holde sig til det helt grundlæggende, nemlig at lytningen handler om, at man først skal forsøge at forstå, hvad andre fortæller, inden man positionerer sig," siger Kent Adelman.

Læreren kan være rollemodel i forhold til, hvordan man agerer, når man lytter, og sætte didaktiske rammer omkring lytningen. Det handler for eksempel om at lade lytteren tage sin del af ansvaret for kommunikationen, at skabe didaktiske spilleregler for undervisningen og at undervise specifikt i lytning.

"Forskellige lyttesituationer på forskellige kommunikationsniveauer kræver forskellige lyttekompetencer, så man kan tilpasse sin lytning til forskellige stemmer fra forskellige faglige arenaer. Her kræver det, at jeg som lærer har viden om, hvilke lyttesituationer og

samtaler jeg føler mig bekvem ved, og hvilke lyttekompetencer jeg behersker eller ikke behersker. Det handler blandt andet om at gøre både underviseren og eleverne meget bevidste om rollen som lytter og lytteaktiviteter i forskellige situationer og læringsmiljøer," siger Kent Adelman.

De positive lyttevaner er en blanding af åbenlyse elementer, som at lade den

"Lytteundervisning kan på forskellige måder synliggøre udtalte, men ikke helt ukendte magtforhold i klasseværelset. På den måde kan lærere og elever blive bevidste om, hvor mange stemmer og perspektiver de går glip af i hverdagen. Man kan være bevidst om, hvorvidt der er stemmer, som aldrig bliver hørt – og dermed om der er elever, som altid bliver tildelt lytterens

"Den lyttende elev kan bearbejde verbal information tre til fire gange hurtigere end den normale talehastighed. Det tidsoverskud kan udnyttes på mange måder, hvoraf nogle ikke er særligt produktive."

Kent Adelman

anden tale ud og opretholde en passende øjenkontakt, men det handler også om at koncentrere sig om, hvad der bliver sagt, i stedet for om, hvordan det bliver sagt, og at man aktivt forsøger at finde en rød tråd i det, en anden siger.

"Det er tydeligt for alle, som har holdt et foredrag eller et oplæg i klassen, hvor meget publikum – altså de, der lytter – betyder. Det er afgørende, at de viser interesse med deres kropssprog, øjenkontakt og relevante spørgsmål. Når publikum viser den interesse, tager de også ansvar for kommunikationen, siger Kent Adelman.

Den svenske forsker taler om, at man erobrer et talerum og bliver tildelt et lytterum. Med andre ord er det ikke altid frivilligt, at man lytter og ikke taler. Dermed har lytningen også et demokratisk aspekt i klasseværelset.

rolle. Går man som lærer ikke bevidst imod den ujævne fordeling af henholdsvis tale- og lytterum, godkender man stiltiende den stærkes ret til at beholde ordet," siger Kent Adelman.

Kent Adelman er dr. phil. i svensk og docent i didaktisk lytning. Han skrev i 2002 doktorafhandlingen 'Att lyssna till röster' og har udgivet en række bøger og artikler om at lytte. Kent Adelman har også været lektor på læreruddannelsen på Malmö Universitet.

Læs mere på gymnasieforskning.dk

Att lyssna till röster: Kent Adelman.